

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД РІШЕНЬ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ
ЛЮДИНИ

(У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО)

За період з 13.02.2005 по 01.01.2020

Справа «Трихліб проти України» (заява № 58312/00) рішення від 20 вересня 2005 року

Заявник скаржився на неспроможність державної влади виконати рішення комісії з трудових спорів, якими було присуджено сплатити йому роботодавцем заборгованість із заробітної плати.

Провадження щодо виплати заборгованості

Між 1997 та 2000 роком заявник подавав позови проти державного підприємства «Південелектронмаш» (далі – підприємство) про відшкодування заборгованості із заробітної плати. Два провадження було порушено у Новокаховському міському суді, решта з них були подані до комісії з трудових спорів (далі – комісія). Рішеннями, винесеними судом та комісією, було присуджено відшкодувати заявнику заборгованість із заробітної плати, яку він вимагав. Ці рішення були направлені на виконання до відділу державної виконавчої служби у м. Нова Каховка.

Рішення, винесені на користь заявника, поступово виконувалися, доки 05 червня 2000 року Херсонський арбітражний суд не порушив справу про банкрутство підприємства та заборонив виплачувати заборгованість.

20 червня 2000 року державний виконавець зупинив виконавче провадження щодо підприємства на період, коли розглядатиметься питання про порушення справи про банкрутство щодо підприємства.

Листом від 10 серпня 2000 року Вищий господарський суд України зазначив, що порушення провадження у справі про банкрутство не може бути перешкодою для виконання рішення суду про стягнення з відповідного боржника заборгованості із заробітної плати.

Листом від 11 грудня 2000 року державний виконавець запросив дозвіл від господарського суду поновити виконавче провадження. 12 січня 2001 року суддя В. повідомив державного виконавця, що заборгованість із заробітної плати, присудженої судовими рішеннями, може бути погашена за рахунок реалізації готової продукції та сировини, яка належить підприємству. Суддя зазначив, що мораторій на задоволення вимог кредиторів не поширюється на виплату заробітної плати, відповідно до статті 12 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

11 січня 2001 року державний виконавець наклав арешт на рахунки підприємства, а 15 січня господарський суд затвердив план санації для відновлення платоспроможності підприємства та призначив керуючого санацією.

22 березня цього року державний виконавець, посилаючись на лист судді від 12 січня 2001 року, вимагав від підприємства надавати йому інформацію щодо наявності готової продукції та сировини, на яку можна накласти арешт.

Однак 17 січня 2002 року суддя В. висловив свою думку щодо накладення арешту та продажу власності підприємства, яка полягала у тому, що успіх процедури відновлення боржника міг бути зірваний, якщо б дії державного виконавця продовжувалися.

23 січня 2002 року Промінвестбанк, який обслуговував рахунки підприємства, відмовився заморозити їх на вимогу державної виконавчої служби, відхиливши посилання державної виконавчої служби на вказівку Вищого господарського суду України від 10 серпня 2000 року.

Міністерство юстиції України листом від 09 грудня 2003 року повідомило державну виконавчу службу, що заборона на стягнення заборгованості у справах про банкрутство не поширюється на виплату заборгованості із заробітної плати.

15 січня 2004 року державна виконавча служба поновила виконавче провадження у справі заявника. 23 січня та 10 лютого цього року державна виконавча служба наказала накласти арешт на рахунки підприємства. Однак 27 лютого 2004 року Херсонський обласний господарський суд за

апеляціями підприємства скасував ці рішення, тому що Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачає обов'язкове призупинення виконавчого провадження шляхом винесення постанови у справі про банкрутство. Звільнення виплати заборгованості із заробітної плати від загальної заборони відшкодувати заборгованість стосується лише виплати поточної заробітної плати.

Провадження проти державної виконавчої служби

У грудні 2000 року заявник звернувся до Новокаховського міського суду з позовом до державної виконавчої служби, у якому зазначав, що виконавче провадження у його справі не відповідає вимогам закону. 08 травня 2001 року суд відмовив у скарзі заявника, встановивши, що під час виконання рішень комісії з трудових спорів державною виконавчою службою не було допущено помилок, оскільки затримка у виконанні була спричинена нестачею коштів у підприємства-боржника. Суд також взяв до уваги виключну заборону на стягнення боргів з підприємства, накладену 05 червня 2000 року.

27 червня 2001 року Херсонський обласний суд залишив це рішення без змін.

Щодо порушення статті 6 параграфу 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція)

ЄСПЛ зазначав, що право на доступ до суду включає право на своєчасне виконання рішення, однак призупинення виконання судового рішення на такий період може бути виправдане, тільки якщо це є необхідністю для задоволення суспільних потреб або вирішення проблем громадського характеру (див. рішення у справі «Імобіліаре Саффі проти Італії», заява № 22774/93, ЄСПЛ 1999-V, пункти 66, 69).

ЄСПЛ звернув увагу на аргументи Уряду України, що тривалість виконання у цій справі була пов'язана з припиненням виконавчого провадження винесеною ухвалою у справі про банкрутство та складним фінансовим становищем у підприємства-боржника.

ЄСПЛ має спочатку звернутися до аргументів Уряду України щодо провадження у справі про банкрутство. Він зазначив, що у такому провадженні господарський суд може заборонити повернення заборгованості підприємством, якого визнано банкрутом, та залишає захищеним від будь-якого покарання за затримку у виконанні їх зобов'язань щодо тривалості у цьому провадженні. Суд нагадує, що вже було встановлено у справі «Сокур проти України» (рішення ЄСПЛ від 26.04.2005, заява № 29439/02, пункти 34-35), що така процедура, яка застосовується у схожих справах, може призвести до порушення пункту 1 статті 6 Конвенції. Більше того, у цій справі ситуація посилюється розбіжністю у національній владі щодо правильної інтерпретації Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». ЄСПЛ зазначив, що у цій справі були дві неуспішні спроби державної виконавчої служби щодо виконання рішення суду, винесеного на користь заявника. Дії державного виконавця вчинялися відповідно до тлумачення Вищим господарським судом України та Міністерством юстиції України статтею 12 зазначеного Закону, інтерпретація якої дозволяє одночасно з провадженням у справі про банкрутство виконання рішень щодо виплати заробітної плати. Таке тлумачення спочатку підтримувалося Херсонським обласним господарським судом, який, однак, через рік змінив свою думку з цього приводу і заборонив відчуження та примусову реалізацію майна підприємства.

ЄСПЛ повторює, головним чином для національної влади, особливо для судів, про необхідність вирішити проблему щодо тлумачення національного законодавства (див. рішення у справі «Байт та Кеннеді проти Німеччини» від 18.02.1999, заява № 26083/94, пункт 54). Однак він зазначає, що пункт 1 статті 6 Конвенції покладає на Договірні Сторони обов'язок організувати правову систему таким чином, щоб їх повноваження відповідали її вимогам (див. *mutatis mutandis*, рішення у справі «Подбельські проти Польщі» від 30.10.1998, пункт 38). У цій справі національні суди не вибрали того рішення, яке б дозволило державі дотримуватися своїх зобов'язань, передбачених

Конвенцією. Замість цього провадження у справі про банкрутство створило ситуацію, у якій діюче підприємство, де заявник досі залишається працівником, який зайнятий цілий день та заслуговує на отримання заробітної плати, проте державний виконавець був позбавлений можливості виконувати рішення, винесене на користь заявника.

Оскільки Уряд України посилався на складне фінансове становище підприємства, ЄСПЛ нагадує, що це підприємство, без сумніву, є державним. До таких підприємств застосовується Закон України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна», який забороняє накладання арешту та продаж основних фондів підприємства. Суд зазначає, що національне законодавство не надає такому кредитору як заявник чи державному виконавцю жодної можливості для оскарження згаданих обмежень у випадку зловживання чи невиправданого їх застосування. Так само вони не можуть вимагати компенсації за затримку у виконанні рішень, пов'язану із застосуванням таких обмежень.

Тому ЄСПЛ встановив, що неспроможністю з лютого 2000 року, тобто 5 років та 4 місяці, вжити необхідних заходів щодо виконання у повному обсязі рішень комісії з трудових спорів влада позбавила положення пункту 1 статті 6 Конвенції його сенсу.

Відповідно, у цій справі було допущено порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Детальніше з перекладом тексту рішення ЄСПЛ від 20 вересня 2005 року у справі «Трихліб проти України» (заява № 58312/00) можна ознайомитися за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_409.

Справа «Сокур проти України» (заява № 29439/02) рішення від 26 квітня 2005 року

Заявник скаржився на неспроможність державних органів виконати рішення, яке було винесене на його користь міським судом 3 травня 2001 року. Він стверджував, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.

Тривале невиконання рішення на користь заявника було спричинене триваючим провадженням у справі про банкрутство боржника та його критичним фінансовим станом.

Підприємство-боржник мало частку держави у статутному фонді – 25 %, і тому до нього застосовано Закон України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна», яким встановлювалася заборона на накладення арешту та продаж майна боржника.

ЄСПЛ вважає, що з огляду на невиконання рішення суду протягом трьох років та неспроможність здійснити необхідні заходи для його виконання на користь заявника Урядом України порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.

Обставини справи

03 травня 2001 року рішенням Новоградівського міського суду задоволено позов заявника про стягнення з державного підприємства «Шахта 1/3 «Новоградівська» 7 406,21 грн заборгованості із заробітної плати і компенсації за її знецінення.

Рішення вступило в законну силу 14 травня 2001 року і було направлене на виконання до відділу Державної виконавчої служби Новоградівського міського управління юстиції. Проте воно не було виконане, начебто з огляду на відмову Державної виконавчої служби вчиняти дії щодо реалізації майна шахти.

Під час виконавчого провадження було встановлено, що 19 листопада 1998 року Арбітражний суд Донецької області порушив провадження у справі про банкрутство «Шахти 1/3 «Новоградівська».

18 лютого 2002 року Верховний Суд України відмовив у задоволенні скарги заявника щодо оскарження рішень місцевого та апеляційного судів, якими відмовлено у задоволенні скарги заявника щодо відмови відділу Державної виконавчої служби Новоградівського міського управління юстиції виконувати рішення, винесене на його користь.

ЄСПЛ зазначив, що Державна виконавча служба подала підприємству-боржнику ухвалу Господарського суду Донецької області від 30 серпня 2000 року. Цією ухвалою ДВС було заборонено примусове виконання рішень шляхом реалізації майна шахти з огляду на порушену щодо неї процедуру банкрутства.

26 грудня 2001 року Законом України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» була закріплена заборона на примусову реалізацію майна підприємств, у статутних фондах яких частка держави становить не менше 25 %.

10 червня 2003 року Конституційний Суд України визнав мораторій таким, що відповідає положенням Конституції.

12 травня 2004 року вся сума, що належить заявнику, була перерахована на його банківський рахунок, а 13 травня виконавче провадження було закінчене.

Стверджуване порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

ЄСПЛ зазначає, що рішення, винесене на користь заявника, було виконане у повному обсязі 13 травня 2004 року. За цих обставин немає підстав для розгляду питання про відповідальність держави за заборгованість перед заявником, оскільки він більше не може стверджувати про свій

статус жертви щодо невиконання судового рішення як такого (див. рішення у справі «Войтенко проти України» від 29.06.2004, § 35, заява № 18966/02).

Зауваження Уряду України

Уряд зауважив, що тривалість виконавчого провадження була спричинена критичним фінансовим станом підприємства-боржника та паливно-енергетичного сектору економіки України загалом. Далі він зазначив, що Державна виконавча служба вжила усіх необхідних дій і не може бути звинувачена у затримці виконання судового рішення. Відповідність вимогам закону виконавчого провадження у цій справі була підтверджена національними судами.

Уряд України стверджував, що для виплати частини регресних коштів та інших компенсаційних виплат працівникам вугільної промисловості держава щорічно передбачала суттєві асигнування зі свого бюджету.

Позиція ЄСПЛ

ЄСПЛ повторює, що право доступу до суду включає право на виконання судового рішення без надмірних затримок. Проте затримка з виконанням судового рішення на період, який є конче необхідним для розв'язання проблем публічного характеру, може за певних обставин бути визнана обґрунтованою (див. справу «Іммобільяре Саффі проти Італії», заява № 22774/93, ЄСПЛ 1999-V, §§ 66, 69).

Як зауважив ЄСПЛ, аргументи Уряду України щодо тривалості виконавчого провадження у цій справі ґрунтувалися на фінансових проблемах підприємства-боржника та економічного сектору держави, незважаючи на державні бюджетні асигнування.

ЄСПЛ нагадує, що принципове питання, яке має бути досліджене, полягає у тому, чи є держава відповідальною за затримку у три роки щодо виконання згаданого рішення і чи були обмеження, що перешкождали виконанню, передбачені законом та покликані на дотримання балансу між інтересами держави і правами фізичних осіб.

Він вважає, що з огляду на встановлену участь держави у виплаті боргів вугільних підприємств держава у змозі контролювати і регулювати такі виплати вчасно. Українське законодавство передбачає дві ситуації, коли виконавче провадження щодо державного підприємства може бути зупинене на невизначений період, без будь-якої можливості для стягувачів оскаржити зупинення чи отримати відшкодування за затримку. По-перше, це провадження у справі про банкрутство. Так, суд може заборонити стягнення усіх боргів з боржника, і він отримує імунітет від відповідальності за затримки у виконанні своїх зобов'язань. По-друге, є заборона на відчуження майна державних підприємств для виплати їх заборгованостей.

Обидві заборони були застосовані у цій справі, і ЄСПЛ не може заперечувати щодо їх загальної законності. Проте законодавство не надає такому стягувачу як заявник чи державному виконавцю жодної можливості оскаржити зазначені обмеження у разі їх довільного чи незаконного застосування. Окрім того, не може бути подано жодного позову про відшкодування шкоди за затримки у виконанні зобов'язань, спричинені такими обмеженнями.

За цих обставин ЄСПЛ вирішив, що затримкою близько трьох років щодо виконання судового рішення у справі заявника державні органи позбавили положення пункту 1 статті 6 Конвенції усього практичного ефекту. Уряд України не надав достатнього обґрунтування цій затримці, а отже, відбулося порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Детальніше з перекладом тексту рішення ЄСПЛ від 26 квітня 2005 року у справі «Сокур проти України» (заява № 29439/02) можна ознайомитися за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_351.

Справа «ЗАТ «Південбудтранс» та інші проти України»

(заява 29455/06)

рішення від 18 травня 2017 року

Заявники скаржилися до ЄСПЛ на тривалість цивільних проваджень, яка була несумісна з вимогою "розумного строку", та на відсутність ефективного засобу юридичного захисту у зв'язку з цим, посилаючись на пункт 1 статті 6 та статтю 13 Конвенції.

ЄСПЛ повторює, що розумність тривалості судового розгляду повинна оцінюватися в світлі обставин справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявників та відповідних органів влади, а також важливість предмета спору для заявників (див. рішення у справі «Фрідлендер проти Франції» (*Frydlender v. France*) [ВП], № 30979/96, п. 43, ECHR 2000-VII).

У групах справ «Світлана Науменко проти України» (*Svetlana Naumenko v. Ukraine*, № 41984/98, від 09 листопада 2004 року) та «Єфименко проти України» (*Efimenko v. Ukraine*, № аналогічних тим, що розглядаються у цій справі).

Розглянувши всі наявні матеріали, ЄСПЛ не вбачає жодних фактів або аргументів, здатних переконати його дійти іншого висновку щодо прийнятності та суті цих скарг. З огляду на свою практику з цього питання він вважає, що у цих справах тривалість проваджень була надмірною та не відповідає вимозі «розумного строку» і заявники не мали ефективного засобу юридичного захисту щодо цих скарг.

Отже, ці скарги є прийнятними та свідчать про порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції.

Детальніше з перекладом тексту рішення ЄСПЛ від 18 травня 2017 року у справі «Південбудтранс» та інші проти України» (заява № 29455/06) можна ознайомитися за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b97.

Справа «Стебницький і «Комфорт» проти України»

(заява 10687/02)

рішення від 03 лютого 2011 року

Справу розпочато за заявою громадянина України Володимира Геннадійовича Стебницького (далі – заявник), директора українського приватного підприємства «Комфорт» (далі – підприємство-заявник).

Перший заявник скаржився до ЄСПЛ за пунктом 1 статті 6 Конвенції на надмірну тривалість провадження у кримінальній справі щодо нього.

Компанія-заявник скаржилася за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції у зв'язку з провадженням у справі про її банкрутство, а також щодо інших питань.

Обставини справи

Провадження у справі про банкрутство

04 вересня 2003 року за відсутності представника підприємства-заявника суд визнав підприємство-заявника банкрутом у зв'язку з несплатою до державного бюджету податків у розмірі 57 840,91 грн. Ліквідатором було призначено Державну податкову інспекцію у Ворошиловському районі м. Донецька.

13 грудня 2005 року Господарський суд Донецької області скасував постанову від 04 вересня 2003 року, оскільки підприємство-заявник не було належним чином повідомлене про провадження у справі про його банкрутство. Суд також припинив провадження у справі про банкрутство та зобов'язав податкову інспекцію оприлюднити спростування визнання підприємства-заявника банкрутом.

У березні 2004 року підприємство-заявник, посилаючись на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, звернулося до ЄСПЛ зі скаргою щодо справи про банкрутство, порушеної стосовно нього податковою інспекцією.

Підприємство-заявник стверджувало, що внаслідок ухвалення зазначеної постанови його господарська діяльність стала неможливою.

ЄСПЛ зауважив, що перша та найбільш важлива вимога статті 1 Першого протоколу до Конвенції полягає у тому, що будь-яке втручання державного органу у право на мирне володіння майном повинно бути законним (див. рішення у справі «Капітал Банк АД проти Болгарії» (Capital Bank AD v. Bulgaria), заява № 49429/99, пункт 133, ECHR 2005-XII).

Постановою від 13 грудня 2005 року національний суд визнав постанову про визнання підприємства-заявника банкрутом від 04 вересня 2003 року незаконною та скасував її.

Підприємство-заявник не вказало, якої конкретної шкоди воно зазнало внаслідок ухвалення постанови про визнання його банкрутом. Проте ЄСПЛ вважає, що питання конкретної шкоди є більш доречним для обґрунтування вимог підприємства-заявника за статтею 41 Конвенції, якщо такі висуватимуться.

Згідно з національним законодавством у випадку визнання підприємства банкрутом його господарська діяльність припиняється з дати ухвалення постанови про визнання банкрутом. Крім того, зазначене підприємство не може управляти своїм майном, оскільки така функція переходить до ліквідатора. ЄСПЛ зауважив, що зазначені обмеження мають на меті ефективно здійснення процедури банкрутства та не можуть вважатися непропорційними. Проте підприємство-заявника було визнано банкрутом відповідно до постанови, ухваленої за відсутності його представника, і вона пізніше була скасована національним судом як незаконна.

Отже, обмеження, накладені на господарську діяльність підприємства-заявника у період з 04 вересня 2003 року по 13 грудня 2005 року, які включали управління майном підприємства-заявника ліквідатором (Державною податковою інспекцією у Ворошиловському районі м.

Донецька (тим самим органом, який подав заяву про порушення справи про банкрутство підприємства-заявника), не можуть вважатися законними.

Отже, відбулося порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо провадження у справі про банкрутство

Уряд України стверджував, що підприємство-заявник втратило свій статус потерпілого щодо своєї скарги про провадження у справі про банкрутство, оскільки постанова від 04 вересня 2003 року була скасована.

У відповідь підприємство-заявник зазначило, що воно не отримувало рішення про припинення провадження у справі про банкрутство та його не було виконано. Зокрема, податкові органи не оприлюднили спростування, як це вимагалось постановою від 13 грудня 2005 року. Крім того, підприємство-заявник вважало, що податковий орган може знову порушити справу про банкрутство, не повідомивши про це підприємство-заявника.

ЄСПЛ зазначає, що постановою від 13 грудня 2005 року було скасовано постанову від 04 вересня 2003 року, щодо якої було подано скаргу. Відповідно, підприємство-заявник не може стверджувати, що є потерпілим внаслідок порушення пункту 1 статті 6 Конвенції. Його скарга за пунктом 1 статті 6 Конвенції стосовно провадження у справі про банкрутство є явно необґрунтованою та повинна бути відхилена згідно з підпунктом «а» пункту 3 та пунктом 4 статті 35 Конвенції.

Детальніше з перекладом тексту рішення ЄСПЛ від 03 лютого 2011 року у справі «Стебницький і «Комфорт» проти України» (заява № 10687/02) можна ознайомитися за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_853.

Справа «Компанія "Регент" проти України»

(заява № 773/03)

рішення від 03 квітня 2008 року

Компанія-заявник – приватне підприємство «Regent Engineering International Limited», зареєстроване на Сейшельських островах, скаржилася, посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції та статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, на невиконання рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (МКАС) від 23.12.1998.

Обставини справи

Провадження у Міжнародному комерційному арбітражному суді при Торгово-промисловій палаті України

У грудні 1998 року товариство з обмеженою відповідальністю «СОМ» (далі – компанія «СОМ»), зареєстроване у місті Празі (Чеська Республіка), подало до Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (далі – арбітражний суд) позов до відкритого акціонерного товариства «Оріана», вимагаючи компенсації за порушення умов контракту. Зокрема, компанія «СОМ» стверджувала, що ВАТ «Оріана», зареєстроване у місті Калуші (Івано-Франківська область), 99,9 % акцій якого належить державі, не виконало своїх договірних зобов'язань щодо переробки сировини.

23 грудня 1998 року арбітражний суд виніс рішення, яким зобов'язав ВАТ «Оріана» сплатити на користь компанії «СОМ» компенсацію в розмірі 2 466 906,47 доларів США.

Виконавче провадження, розпочате компанією «СОМ»

19 липня 1999 року компанія «СОМ» подала до арбітражного суду Івано-Франківської області клопотання про визнання компанії «СОМ» кредитором ВАТ «Оріана» у зв'язку з рішенням про присудження виплати зазначеної компенсації.

02 серпня 1999 року відділ Державної виконавчої служби Калуського районного управління юстиції Міністерства юстиції відкрив виконавче провадження з метою стягнути з ВАТ «Оріана» суму, присуджену арбітражним судом. Це виконавче провадження було приєднано до інших виконавчих проваджень, які вже тривали щодо ВАТ «Оріана».

16 жовтня 1999 року обласний арбітражний суд відхилив клопотання компанії «СОМ» про порушення провадження у справі про банкрутство ВАТ «Оріана».

18 та 21 жовтня 1999 року виконавча служба накладала арешт на власність ВАТ «Оріана». 13 грудня цього ж року виконавча служба скасувала постанову про накладення арешту на майно ВАТ «Оріана».

14 грудня 1999 року на майно ВАТ «Оріана» знову було накладено арешт, а 16 грудня виконавча служба вирішила продати частину арештованого майна (цех з полімеризації, що належав ВАТ «Оріана»).

20 вересня 2000 року компанія «СОМ» повторно звернулася до обласного арбітражного суду з вимогою порушити провадження у справі про банкрутство ВАТ «Оріана» та внести її до списку кредиторів ВАТ «Оріана».

З 1999 року по 2003 рік виконавча служба вжила численних заходів щодо погашення заборгованості ВАТ «Оріана». Зокрема, виконавча служба виставляла платіжні вимоги до банку, арештовувала активи боржника, забороняла продаж майна без спеціального дозволу, що належало ВАТ «Оріана», намагалася продати частину майна компанії для погашення заборгованості, арештовувала банківські рахунки та акції ВАТ «Оріана» (включно з акціями компанії «Лукор», які належали ВАТ «Оріана»).

Водночас виконавче провадження призупинялося кілька разів через оскарження ВАТ «Оріана» дій виконавчої служби в судах та через подання численними кредиторами цього товариства позовів до суду про визнання її банкрутом.

18 вересня 2002 року Господарський суд Івано-Франківської області (колишня назва – арбітражний суд Івано-Франківської області) розпочав провадження у справі про банкрутство ВАТ «Оріана».

22 січня 2003 року компанія «СОМ» подала клопотання до Господарського суду Івано-Франківської області щодо включення її до списку кредиторів ВАТ «Оріана».

Виконавче провадження, розпочате заявником

10 лютого 2003 року компанія-заявник уклала договір з компанією «СОМ» про відступлення права вимоги боргу за рішенням арбітражного суду від 23 грудня 1998 року.

08 червня 2004 року компанія-заявник та компанія «СОМ» звернулися до арбітражного суду з клопотанням визнати компанію-заявника кредитором у арбітражному провадженні щодо ВАТ «Оріана» на підставі зазначеного договору. 21 червня 2004 року голова арбітражного суду відхилив їхнє клопотання, стверджуючи, що арбітражний суд було ліквідовано.

09 липня 2004 року компанія-заявник та компанія «СОМ» звернулися до апеляційного суду Івано-Франківської області (далі – апеляційний суд) з клопотанням визнати компанію-заявника правонаступником стосовно боргу, присудженого до виплати компанії «СОМ» рішенням арбітражного суду від 23 грудня 1998 року.

16 липня 2004 року компанія-заявник та компанія «СОМ» звернулися до виконавчої служби з клопотанням змінити кредитора у виконавчому провадженні на підставі договору.

09 вересня 2004 року компанія-заявник та компанія «СОМ» подали до апеляційного суду клопотання визнати компанію-заявника кредитором ВАТ «Оріана» та замінити компанію «СОМ» на компанію-заявника як сторону у виконавчому провадженні за тих самих підстав, що наведені вище.

10 вересня 2004 року апеляційний суд задовольнив клопотання компанії-заявника. Він оголосив компанію-заявника кредитором ВАТ «Оріана» щодо боргу в розмірі 2 466 906,47 доларів США, присудженого до сплати рішенням арбітражного суду від 23 грудня 1998 року.

18 листопада 2004 року компанія-заявник та компанія «СОМ» звернулися до виконавчої служби з клопотанням замінити компанію «СОМ» на компанію-заявника у виконавчому провадженні щодо ВАТ «Оріана».

09 грудня 2004 року виконавча служба замінила першого кредитора на компанію-заявника у виконавчому провадженні на підставі ухвали апеляційного суду від 10 вересня 2004 року.

29 грудня 2005 року Господарський суд Івано-Франківської області (далі – обласний господарський суд) виніс постанову про те, що виконавча служба має зупинити виконавче провадження, яку остання виконала 30 грудня і передала виконавчі листи розпоряднику майном ВАТ «Оріана».

23 січня 2006 року компанія-заявник звернулася до обласного господарського суду з клопотанням про включення її до списку кредиторів на підставі договору від 10 лютого 2003 року та постанови апеляційного суду від 10 вересня 2004 року.

06 лютого цього року обласний господарський суд задовольнив зазначене клопотання та зобов'язав розпорядника майна внести відповідні зміни до списку кредиторів.

Оцінка Суду щодо суті скарг компанії-заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції

ЄСПЛ зауважив, що однією з головних причин невиконання органами державної влади рішення арбітражного суду було банкрутство ВАТ «Оріана», яке належало державі та перебувало в її управлінні. Однак необхідно зазначити, що хоча процедура виділення коштів для виплати боргів держави може спричинити затримки у виконанні рішень за рахунок коштів державного бюджету, це не може виправдати невиконання зобов'язань за пунктом 1 статті 6 Конвенції. Пояснень щодо причин невиконання гарантованих пунктом 1 статті 6 Конвенції зобов'язань не було надано.

Крім того, з матеріалів справи не вбачається, що органи державної влади вживали якихось заходів для виправлення ситуації у цій справі. Таким чином, ЄСПЛ вважає, що тривале невиконання рішення становить порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

ЄСПЛ також зауважив, що він вже встановлював, що «вимога» може становити «майно» у сенсі статті 1 Першого протоколу до Конвенції у разі, якщо вона забезпечується примусовим виконанням (див. рішення у справах «Бурдов проти Росії» (*Burdov v. Russia*), заява № 59498/00, пункт 40, ЕCHR 2002-III та «Полтораченко проти України» (*Poltorachenko v. Ukraine*), заява № 77317/01, пункт 45, від 18 січня 2005 року). Суд також зазначив, що уступка боргу, в принципі, може прирівнюватися до «майна». Більше того, рішення національних судів, якими компанію-заявника визнано кредитором у провадженні щодо виконання рішення арбітражного суду від 23 грудня 1998 року, свідчать, що компанія-заявник мала вимогу, яка підлягала виконанню та становить «майно» у сенсі статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Отже, сталося порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Детальніше з перекладом тексту рішення ЄСПЛ від 18 травня 2017 року у справі «Компанія «Регент» проти України» (заява № 773/03) можна ознайомитися за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_426.

Справа «Кацюк проти України» (заява № 58928/00) рішення від 05 квітня 2005 року

Заявник скаржився на невиконання винесених на його користь судових рішень від 02 березня та 07 грудня 1999 року, розглядаючи це як порушення його прав на справедливий судовий розгляд та на повагу до його майна, передбачених пунктом 1 статті 6 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

Обставини справи

Факти у справі стосовно процедури виконання рішення від 2 березня 1999 року, винесеного щодо приватного підприємства

Рішенням від 02 березня 1999 року Шахтарський міський суд задовольнив позов заявника про стягнення заборгованості із заробітної плати та зобов'язав ТОВ «Шахта № 20» виплатити заявнику 1 534,99 грн.

08 квітня 1999 року суд направив до відділу Державної виконавчої служби Шахтарського міського управління юстиції виконавчий лист, виданий на підставі винесеного рішення.

Листами від 28 травня, 30 червня, 06 жовтня та 18 листопада 1999 року відділ ДВС та міське управління юстиції Міністерства юстиції України інформували заявника про відсутність коштів на банківських рахунках товариства-боржника та про накладення арешту на його майно.

У березні 2000 року арбітражний суд Донецької області розпочав процедуру банкрутства ТОВ «Шахта № 20» та призупинив виконання рішень, винесених щодо нього. Ухвалою від 20 липня 2000 року суд визнав його банкрутом, виніс ухвалу про його ліквідацію.

У жовтні 2000 виконавчі листи, видані на підставі рішень щодо ТОВ «Шахта № 20», були передані ліквідаційній комісії.

Листом від 25 лютого 2004 року новий ліквідатор поінформував заявника, що виплата заборгованості із заробітної плати неможлива через відсутність у товариства-боржника коштів.

За результатами оскарження бездіяльності ліквідатора рішенням від 26 травня 2004 року суд зобов'язав ліквідатора виконати рішення від 02 березня 1999 року. Оскільки він не здійснив заходів щодо виконання рішення, державний виконавець наклав на нього штраф.

Восени 2004 року ліквідатор оскаржив дії виконавця у Шахтарському міському суді, і процедуру виконання рішення від 26 травня 2004 року було зупинено.

Рішення від 02 березня 1999 року, винесене на користь заявника, залишилося невиконаним державною виконавчою службою.

Факти стосовно процедури виконання рішення від 07 грудня 1999 року, винесеного щодо державного підприємства

Рішенням від 07 грудня 1999 року Шахтарський міський суд зобов'язав ДВАТ «Шахта Постніківська» сплатити заявнику кошти у сумі 6 72,17 грн у порядку відшкодування заборгованості із заробітної плати за період з квітня 1996 року до вересня 1997 року.

Протягом 2000–2002 років ДВС інформувала заявника про накладення арешту на банківські рахунки товариства, про відсутність на них коштів та про те, що претензії кредиторів задовольнятимуться у порядку черговості після надходження коштів на рахунок товариства-боржника. Крім того, щодо питання погашення боргів вона посилалася на Закон України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» (набрав чинності 26 грудня 2001 року), який заборонив реалізацію майна підприємств, 25 % або більше акцій яких належать державі.

У жовтні 2000 року заявник звернувся до Шахтарського міського суду зі скаргою на бездіяльність ДВС, вимагаючи відшкодувати завдану йому моральну шкоду. Рішенням від 31

жовтня 2000 року суд відмовив у задоволенні позову, оскільки рішення залишалося невиконаним через відсутність коштів у ДВАТ «Шахта Постніківська», а не через бездіяльність державних виконавців.

Двома рішеннями від 17 березня та 13 червня 2003 року Шахтарський міський суд зобов'язав заявника сплатити відповідним службам заборгованість зі сплати комунальних послуг у розмірі 441,66 грн. За зверненням заявника двома рішеннями від 29 квітня та 28 липня 2003 року той же суд зобов'язав ДВАТ «Шахта Постніківська» виплатити цю суму. У червні та грудні 2003 року ці рішення були виконані.

У квітні 2004 року на підставі рішення від 07 грудня 1999 року заявнику було перераховано залишок заборгованості в сумі 231,51 грн. Отже, це рішення було виконано повністю.

Щодо виконання рішення від 02 березня 1999 року

Передусім ЄСПЛ звертає увагу, що виконання рішення у справі здійснювалося ДВС до початку процедури ліквідації ТОВ «Шахта № 20» у березні 2000 року. Оскільки заявник скаржився на бездіяльність ДВС, Суд вважає, що він мав можливість звернутися з цього приводу до судів. Відповідний засіб правового захисту передбачено законодавством України.

ЄСПЛ нагадав, що неефективність засобу правового захисту має бути достовірно встановлена і наявність лише сумнівів щодо перспектив успіху засобу захисту, який не є очевидно марним, не може бути достатньою причиною для невикористання такого засобу (див. рішення у справі «Акдівар та інші проти Туреччини» від 16 вересня 1996 року, Збірка рішень та ухвал 1996-IV, стор. 1210, параграф 71; ухвала у справі «Воробйова проти України» від 17 грудня 2002 року, заява № 27517/02). Крім того, засіб правового захисту не перестає бути «ефективним» у контексті статті 13 Конвенції через те, що стан матеріального права, яке застосовується, позбавляє його будь-яких шансів на успіх (див. рішення у справі «Гайдук та інші проти України», заява № 45526/99). Відповідно, він не переконаний аргументом заявника щодо безрезультатності використання засобу правового захисту щодо ДВС у межах іншої процедури виконання, яка стосувалася державного підприємства.

ЄСПЛ вважає, що ця частина заяви необґрунтована у розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції і має бути відхилена відповідно до пункту 4 статті 35 Конвенції.

Щодо виконання рішення від 07 грудня 1999 року

ЄСПЛ нагадав свою позицію у кількох рішеннях щодо України, відповідно до яких заявник може стверджувати про свій статус жертви через порушення його прав, гарантованих Конвенцією, з огляду на тривалість невиконання рішення, винесеного на його користь (див., наприклад, рішення у справах «Ромашов проти України» від 27 липня 2004 року, заява № 67534/01, пункт 27; «Войтенко проти України» від 29 червня 2004 року, заява № 18966/02, пункт 35; «Дубенко проти України» від 11 січня 2005 року, заява № 74221/01, пункт 36).

Відповідно, він відхилив заперечення Уряду України.

ЄСПЛ ухвалив, що ця частина заяви не є явно необґрунтованою в сенсі пункту 3 статті 35 Конвенції. Він не знайшов жодної іншої підстави неприйнятності заяви і тому визнав її прийнятною.

Щодо стверджуваного порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

ЄСПЛ нагадав, що право на справедливий суд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, захищає також право на виконання остаточних та обов'язкових судових рішень, які у країні, що поважає принцип верховенства права, не можуть залишатися невиконаними на шкоду однієї із сторін (див., зокрема, рішення у справах «Горнсбі проти Греції» від 19 березня 1997 року, Збірка рішень та ухвал 1997-II, стор. 510-511, пункт 40; «Бурдов проти Росії», заява № 59498/00, пункт 34, CEDH 2002-III; «Жасіньєне проти Литви» від 06 березня 2003 року, заява № 41510/98, пункт 27; «Руіану проти Румунії» від 17 червня 2003 року, заява № 34647/97).

Він звернув увагу, що лише у червні 2003 року заявник отримав перші кошти на підставі рішення від 07 грудня 1999 року і це рішення було повністю виконане тільки у квітні 2004 року.

У будь-якому випадку державний орган не може посылатися на відсутність ресурсів для оплати заборгованості, присудженої рішенням суду. Утримуючись протягом майже чотирьох років та чотирьох місяців від вжиття необхідних заходів для виконання винесеного у цій справі судового рішення, яке вступило у законну силу, державні органи України частково позбавили положення пункту 1 статті 6 Конвенції їх практичного ефекту.

Викладеного достатньо, щоб зробити висновок про порушення у цій справі пункту 1 статті 6 Конвенції.

Щодо стверджуваного порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції

ЄСПЛ вважає, що неможливість для заявника досягнути виконання рішення, яке вступило в законну силу, є втручанням у здійснення його права власності. Значні затримки у виконанні рішення, винесеного на користь заявника, є порушенням його права, передбаченого статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, а відсутність активів у державного підприємства не може слугувати прийнятним виправданням щодо вимог цієї статті.

Отже, через те що невиконання рішення від 7 грудня 1999 року затягнулося на чотири роки і чотири місяці, заявник зазнав надмірного тягаря.

Відповідно, сталося порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Детальніше з перекладом тексту рішення ЄСПЛ від 05 квітня 2005 року у справі «Кацюк проти України» (заява № 58928/00) можна ознайомитися за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_236.

Справа «Семенов проти України»

заява № 25463/03

рішення від 13 грудня 2005 року

Заявник скаржився на неспроможність державних органів виконати рішення, яке було винесене на його користь міським судом 05 грудня 2002 року про стягнення заборгованості із заробітної плати з боржника, який перебував у процедурі банкрутства. Він стверджував, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції та статтю 1 Першого протоколу до Конвенції.

Обставини справи

05 червня 2000 року Господарський суд Херсонської області (далі – господарський суд) розпочав провадження у справі про банкрутство ВАТ «Південелектромашзавод» (далі – боржник), яке підпадає під застосування мораторію на примусовий продаж майна державних підприємств, та наклав заборону на процедуру погашення заборгованості. Це рішення *inter alia* призвело до зупинення виконання всіх рішень суду щодо стягнення коштів з боржника.

10 серпня 2000 року Вищий господарський суд України виніс постанову, яка містила роз'яснення, що провадження у справі про банкрутство не повинно перешкоджати виконанню рішень, якими присуджено сплату заборгованості із заробітної плати. Відповідно до цієї постанови Новокаховський відділ державної виконавчої служби поновив виконавчі провадження щодо стягнення боргів з боржника.

15 січня 2001 року господарський суд затвердив план санації боржника та призначив керуючого процедурою санації. 17 січня 2002 року суд визнав, що виконавче провадження будь-якого виду суперечить забороні, яку суд наклав у червні місяці, зокрема з огляду на триваючу процедуру санації, успіх якої є сумнівним у випадку, якщо державна виконавча служба продовжить свої дії (див. рішення у справі «Трихліб проти України» від 20 вересня 2005 року, № 58312/00, пункти 7–14).

09 грудня 2003 року Міністр юстиції України надав державній виконавчій службі рекомендації, в яких роз'яснювалося, що заборона на стягнення боргів у справах, в яких розпочата процедура банкрутства, не поширюється на виконання рішень, якими було присуджено сплатити заборгованість із заробітної плати.

15 січня 2004 року державна виконавча служба поновила виконавче провадження у справі заявника. 23 січня та 10 лютого цього року вона наклала арешт на рахунки боржника. Проте 27 лютого 2004 року за клопотанням керуючого санацією господарський суд скасував ці постанови, оскільки Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачено обов'язкове зупинення виконавчого провадження до вирішення справи про банкрутство боржника. Виняток із загального правила щодо заборони погашення заборгованості боржника стосується тільки поточної виплати заробітної плати.

Стверджуване порушення пункту 1 статті 6 Конвенції та статті 1 Першого протоколу до Конвенції

Заявник скаржився на неспроможність державних органів виконати рішення, яке було винесене на його користь міським судом 05 грудня 2002 року. Він стверджував, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції та статтю Першого протоколу до Конвенції.

У своїх висновках ЄСПЛ звернувся до зауважень Уряду України щодо триваючого провадження у справі про банкрутство. Він зауважив, що під час провадження у справі про банкрутство господарський суд може заборонити повернення будь-яких боргів підприємства-боржника і воно залишиться поза відповідальністю за затримку у виконанні своїх зобов'язань протягом перебігу такого провадження. Суд нагадав, що у справі «Трихліб проти України» (пункти 49-50) він уже вирішував, що така процедура, що застосовується за подібних обставин, може

призвести до порушення пункту 1 статті 6 Конвенції. Більше того, у цій справі ситуація ускладнювалася різним тлумаченням державними органами положень Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Така ситуація призвела до того, що боржник міг задовольнити вимоги заявника щодо виплати заборгованості із заробітної плати, але державна виконавча служба не могла здійснити законне виконання рішення суду на користь заявника шляхом стягнення боргу з боржника.

Оскільки Уряд України посилався на складний фінансовий стан боржника, підприємство було безсумнівно державним. До нього було застосовано Закон України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна», яким встановлювалася заборона на накладення арешту та продаж майна боржника. ЄСПЛ зауважив, що внутрішнє законодавство не передбачає для таких кредиторів як заявник або виконавча служба можливості оскаржити зазначені обмеження у разі їх незаконного або невиправданого застосування. Відповідно, відсутня можливість звернутися за компенсацією у разі затримки у виконавчому провадженні, спричиненої застосуванням такого обмеження.

Таким чином, з огляду на невиконання рішення з грудня 2002 року, приблизно два роки та одинадцять місяців, та неспроможність здійснити необхідні заходи для виконання рішення на користь заявника державні органи позбавили пункт 1 статті 6 Конвенції та статтю 1 Першого протоколу до Конвенції їх практичного змісту.

ЄСПЛ визнав обґрунтованою заяву скаржника про порушення Урядом України у цій справі пункту 1 статті 6 Конвенції та статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Детальніше з перекладом тексту рішення ЄСПЛ від 13 грудня 2005 року у справі «Семенов проти України» (заява № 25463/03) можна ознайомитися за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_006.

Справа «Агрокомплекс проти України»

заява № 23465/03

рішення від 06 жовтня 2011 року

Справу розпочато за заявою ПрАТ «НВО «Агрокомплекс» (далі – підприємство-заявник), яке стверджувало, зокрема, що його справу не було розглянуто справедливо та протягом розумного строку незалежним і безстороннім судом, і скаржилося на порушення свого права на мирне володіння своїм майном.

Стверджені порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

Підприємство заявило, що суди, які розглядали справу про банкрутство ВАТ «ЛиНОС», не були незалежними і безсторонніми, зважаючи на сильний політичний тиск і постійний контроль за судовим провадженням з боку різних державних органів, які були безпосередньо зацікавлені у його результаті. Заявник посилався, зокрема, на листування між високопоставленими посадовими особами та судами, що розглядали справу (або їхнім керівництвом), з одного боку, а також між ВАТ «ЛиНОС» та цими органами влади, з іншого боку.

Уряд України не погоджувався з цим, посилаючись на гарантії незалежності та неупередженості судової влади, закріплені Конституцією та іншими законами України. Проте він визнав, що були спроби вплинути на перебіг судового провадження, але жодних доказів того, що ці спроби справді мали якийсь вплив, не було. На підтвердження цього аргументу Уряд України зазначив, що хоча, починаючи з 1998 року, державні органи вимагали припинення провадження у справі про банкрутство, воно тривало аж до 2004 року.

ЄСПЛ нагадав, що для визначення того, чи можна вважати суд «незалежним» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції, слід звернути увагу на спосіб призначення його членів і строки їхніх повноважень, існування гарантій проти тиску ззовні та на питання, чи існують ознаки незалежності такого органу (див., зокрема, рішення у справі «Фіндлей проти Сполученого Королівства» (Findlay v. the United Kingdom), від 25 лютого 1997 року, пункт 73).

Щодо питання «безсторонності» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції, то в усталеній практиці ЄСПЛ чітко визначено, що стосовно цієї вимоги існують два критерії: суб'єктивний і об'єктивний. Передусім суд має бути безстороннім із суб'єктивної точки зору, тобто жоден з членів суду не має проявляти будь-яку особисту прихильність або упередженість чи зацікавленість. Якщо немає доказів протилежного, діє презумпція особистої безсторонності. По-друге, суд має також бути безстороннім з об'єктивної точки зору, тобто забезпечувати достатні гарантії для виключення будь-якого обґрунтованого сумніву з цього приводу (див. ухвалу щодо прийнятності у справі «Кііскінен проти Фінляндії» (Kiiskinen v. Finland), заява № 26323/95). Зокрема, застосовуючи об'єктивний критерій, необхідно визначити, чи існують, окрім поведінки самих суддів, безсумнівні факти, що можуть слугувати підставою для сумніву в їхній безсторонності (див. рішення у справі «Клейн та інші проти Нідерландів» (Kleyn and Others v. the Netherlands) [ВП], заяви № 39343/98 та інші, пункт 191).

У вирішенні питання щодо наявності у певній справі обґрунтованих підстав для сумніву щодо дотримання цих вимог позиція відповідної особи має важливе, але не вирішальне значення. Вирішальним при цьому є те, чи можна вважати такий сумнів об'єктивно обґрунтованим (див. зазначене рішення у справі «Клейн та інші проти Нідерландів», пункт 194).

ЄСПЛ зауважив, що поняття незалежності та об'єктивної безсторонності є тісно взаємопов'язаними (див. зазначене рішення у справі «Фіндлей проти Сполученого Королівства», пункт 73). Їх надзвичайно важко відокремити, якщо, як у цій справі, аргументи заявника щодо оскарження як незалежності, так і безсторонності суду ґрунтуються на одних і тих самих фактичних обставинах (див. також зазначене вище рішення у справі «Клейн та інші проти

Нідерландів», пункт 194 і рішення у справі «Салов проти України» (Salov v. Ukraine), заява № 65518/01, пункт 82). Отже, Суд розглянув обидва ці питання разом.

Як зазначив ЄСПЛ, різні державні органи, дійсно, неодноразово втручалися у відповідне судове провадження. Більше того, це втручання мало відкритий і наполегливий характер, і в багатьох випадках здійснювалося за прямою вимогою опонента підприємства-заявника.

Так, у матеріалах справи містяться копії листів ВАТ «ЛиНОС» до першого заступника та Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра і Президента України з проханням про втручання у провадження, а також листи цих посадових осіб до Голови Вищого арбітражного суду (далі – ВАС України) із вказівками щодо скасування або перегляду ухвалених раніше судом рішень, припинення провадження у справі або просто з відповідним листом ВАТ «ЛиНОС». Голова ВАС України відповідав на деякі з цих листів, зазначаючи про стан провадження у справі та пояснюючи заходи, вжиті в межах цього провадження. Крім того, ЄСПЛ врахував той факт, що ВАТ «ЛиНОС» відкрито подякувало Президенту України за його втручання, яке, на думку підприємства, було успішним, зазначивши, що «позитивні результати говорять самі за себе».

Хоча поняття розподілу влади між виконавчою і судовою гілками влади набуває дедалі більшого значення в практиці ЄСПЛ (див. рішення у справах «Стаффорд проти Сполученого Королівства» (Stafford v. the United Kingdom), [ВП], заява № 46295/99, пункт 78, ECHR 2002-IV, і «Хенрик Урбан та Ришард Урбан проти Польщі» (Henryk Urban and Ryszard Urban v. Poland), заява № 23614/08, пункт 46, від 30 листопада 2010 року), проте ані стаття 6, ані будь-яке інше положення Конвенції не вимагають від держав дотримання тих чи інших теоретичних конституційних концепцій щодо дозволених меж взаємодії між цими двома гілками влади. У кожній окремій справі Суд має з'ясувати, чи було дотримано вимоги Конвенції (див. рішення у справі «Пабла Кю проти Фінляндії» (Pabla Ky v. Finland), заява № 47221/99, пункт 29, ECHR 2004-V).

Завдання ЄСПЛ не полягає в тому, щоб аналізувати правильність відповідних конституційних механізмів в Україні. Єдине, що він має з'ясувати, чи мали за конкретних обставин цієї справи національні суди необхідні «ознаки» незалежності або чи забезпечувалася їх необхідна «об'єктивна» безсторонність (див. рішення у справі «Мак-Гоннелл проти Сполученого Королівства» (McGonnell v. the United Kingdom), заява № 28488/95, пункт 51, ECHR 2000-II, і зазначене рішення у справі «Клейн та інші проти Нідерландів», пункт 193).

Суд вже висловив своє негативне ставлення щодо спроб органів несудової гілки влади втрутитися у судовий розгляд, визнавши їх такими, що *ipso facto* не відповідають поняттю «незалежного і безстороннього суду» в розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції (див. рішення у справі «Совтрансавто-Холдинг проти України» (Sovtransavto Holding v. Ukraine), заява № 48553/99, пункт 80, ECHR 2002-VII, і ухвалу щодо прийнятності у справі «Агротехсервіс проти України» (Agrotehservis v. Ukraine), заява № 62608/00, від 19 жовтня 2004 року).

Так само, як і у згаданому рішенні у справі «Совтрансавто-Холдинг проти України» (пункт 80), ЄСПЛ вважає, що не має значення, чи справді оскаржуване втручання вплинуло на хід провадження. Втручання органів виконавчої і законодавчої влади свідчать про відсутність поваги до судової влади як такої та виправдовують сумніви підприємства-заявника щодо незалежності і безсторонності судів.

ЄСПЛ не залишив поза увагою той факт, що відповідне судове провадження стосувалося банкрутства підприємства, яке на той час було найбільшим нафтопереробним заводом у країні і головним акціонером якого була держава. Тому є цілком природним, що до нього була привернута пильна увага державних органів на найвищому рівні. Однак ці органи влади не обмежувалися пасивним спостереженням за розвитком подій у судовому провадженні в контексті їхніх позасудових зусиль вивести ВАТ «ЛиНОС» з кризи, а грубо втручалися у провадження, що є неприйнятним.

Зміст зобов'язання держави із забезпечення судового розгляду «незалежним і безстороннім судом» згідно з пунктом 1 статті 6 Конвенції не обмежується сферою судочинства. Він також включає в себе обов'язок органів виконавчої та законодавчої влади, а також будь-яких інших державних органів влади, незалежно від їх рівня, поважати і виконувати судові рішення та ухвали, навіть якщо вони не погоджуються з ними. Таким чином, повага державою повноважень судів є неодмінною передумовою забезпечення громадської довіри до правосуддя і, загалом, забезпечення верховенства права. Для того щоб це було саме так, конституційних гарантій незалежності і безсторонності судової влади недостатньо. Вони мають бути ефективно закріплені в повсякденних адміністративних правовідносинах та практиці.

ЄСПЛ також зауважив, що гарантії судової незалежності та безсторонності суду у контексті об'єктивного критерію вимагають, щоб окремі судді були незалежними від надмірного впливу не лише ззовні, а й із середини самої судової влади. Така внутрішня незалежність суддів вимагає, щоб вони були вільними від вказівок і тиску їхніх колег-суддів або тих, хто здійснює в суді адміністративні повноваження, наприклад, голови суду. Відсутність достатніх гарантій, що забезпечують незалежність суддів усередині судової системи і, зокрема, від вищих судових органів, може бути достатньою підставою для ЄСПЛ, щоб дійти висновку, що сумніви заявника щодо незалежності і безсторонності суду можна вважати об'єктивно обґрунтованими (див. рішення у справі «Парлов-Ткалчіч проти Хорватії», заява № 24810/06, пункт 86, від 22 грудня 2009 року, з подальшими посиланнями).

ЄСПЛ зазначив, що у вересні 2000 року Голова ВАС України дав прямі вказівки своїм двом заступникам переглянути ухвалу суду від 19 вересня 2000 року (якою він відхилив заяву ВАТ «ЛиНОС» про перегляд розміру його заборгованості перед підприємством-заявником). Такий вплив судового керівництва на хід судового провадження суперечить наведеному принципу внутрішньої незалежності суддів.

У підсумку ЄСПЛ доходить висновку, що за цих обставин національні суди не можна було вважати незалежними чи об'єктивно безсторонніми.

Відповідно, було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Дотримання принципу юридичної визначеності

Підприємство-заявник стверджувало, що, скасувавши остаточну ухвалу від 02 липня 1998 року, якою було визначено розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед ним, суди порушили принцип юридичної визначеності, який є невід'ємною складовою поняття справедливого судового розгляду відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції.

ЄСПЛ нагадав, що принцип юридичної визначеності, який є одним з основоположних аспектів верховенства права, передбачає, що коли спір вже було остаточно вирішено судами, їхнє рішення не може ставитися під сумнів (див. рішення у справі «Брумареску проти Румунії», [ВП], заява № 28342/95, пункт 61, ECHR 1999-VII).

Принцип юридичної визначеності полягає в тому, що жодна зі сторін не має права вимагати перегляду остаточного і обов'язкового для виконання рішення лише для того, щоб домогтися перегляду справи та її нового вирішення. Перегляд рішень судами вищих інстанцій не має розглядатися як прихований засіб оскарження і лише ймовірність існування двох поглядів щодо предмета розгляду не може бути підставою для повторного розгляду справи. Відхід від цього принципу може бути виправданий лише тоді, коли цього вимагають відповідні вагомі та непереборні обставини (див. рішення у справі «Рябих проти Росії», заява № 52854/99, пункт 52, ECHR 2003-IX).

Щодо обставин цієї справи ЄСПЛ зауважив, що, незважаючи на те, що ухвала від 02 липня 1998 року, якою було встановлено розмір непогашеної заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником, не була оскаржена і набрала законної сили, пізніше, у липні 1998 року,

Уряд України створив робочу групу, до складу якої увійшли представники високого рівня різних державних органів, з метою з'ясування причин виникнення заборгованості цього підприємства. У своєму звіті від 31 серпня 1998 року робоча група заявила про необхідність перевірки розміру заборгованості. Згодом, 14 вересня 1998 року, Перший віце-прем'єр-міністр України доручив деяким міністерствам і державним агентствам провести аудит з метою перевірки розміру заборгованості. У результаті у своєму звіті від 15 квітня 2000 року Контрольно-ревізійне управління у Луганській області зазначило, що висновки ВАС України в його ухвалі від 02 липня 1998 року щодо непогашеної заборгованості перед підприємством-заявником були помилковими та суперечили чинному законодавству і розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» насправді дорівнював 36 401 894 грн, а не 21 6150 544 грн, як це було встановлено 02 липня 1998 року. ВАТ «ЛиНОС» посилалося на цей висновок як на нововиявлену обставину, яка давала підстави для перегляду судами раніше встановленого розміру заборгованості, і його відповідну заяву було задоволено. Зрештою, суди переглянули та зменшили остаточно встановлений розмір заборгованості з 216 150 544 грн до 97 406 920 грн, а згодом – до 90 983 077 грн.

Ці факти свідчать, що органи несудової гілки влади поставили під сумнів ухвалу від 02 липня 1998 року, незважаючи на те, що вона набрала законної сили, переглянули її так, як вважали за доцільне, та оцінили викладені у ній висновки як помилкові та незаконні. До того ж потім на позасудовий перегляд розміру заборгованості було зроблено посилання як на нововиявлену обставину, на підставі якої суди переглянули розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником, чим поставили його у невідгідне становище.

Отже, ЄСПЛ дійшов висновку, що перегляд остаточно вирішеного юридичного спору про розмір заборгованості у цій справі було здійснено лише на підставі того, що з ним не були згодні державні органи, замаскувавши його під нововиявлену обставину. Це було явним порушенням принципу юридичної визначеності, закріпленого в пункті 1 статті 6 Конвенції.

Відповідно, ЄСПЛ відхилив заперечення Уряду України щодо застосовності до цієї скарги пункту 1 статті 6 Конвенції, яке раніше було долучено до розгляду її по суті, і визнав, що було порушення цього положення.

Тривалість провадження

ЄСПЛ наголосив, що розумність тривалості провадження має визначатися з огляду на обставини справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів, а також важливість предмета спору для заявника (див., зокрема, рішення у справі «Фрідлендер проти Франції» (Frydlender v. France), [ВП], заява № 30979/96, пункт 43, ECHR 2000-VII).

Період, який підлягає розгляду в цій справі, тривав з 11 вересня 1997 року (дата набрання Конвенцією чинності для України) по 25 листопада 2004 року (коли ухвалою Верховного Суду України, якою затверджено мирову угоду між ВАТ «ЛиНОС» і комітетом кредиторів, було завершено провадження у справі про банкрутство). Отже, провадження тривало понад сім років.

ЄСПЛ зазначив, що Уряд України не навів жодного факту або аргументу, здатних переконати його дійти у цій справі іншого висновку. З огляду на свою практику з цього питання Суд вважає, що у цій справі тривалість провадження була надмірною та не відповідала вимозі «розумного строку».

Отже, у зв'язку з цим також відбулося порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Стверджені порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції

Підприємство-заявник скаржилось, що з вини держави воно було не в змозі повернути в повному обсязі 375 000 тонн нафти, поставленої ним державному нафтопереробному заводу на початку 1990-х років, незважаючи на те, що національні суди задовольнили його вимоги з цього

приводу своїми остаточними рішеннями від 05 березня 1993 року, 18 листопада 1994 року і 02 липня 1998 року.

ЄСПЛ нагадав, що існування заборгованості, підтверджене обов'язковим та таким, що підлягає виконанню, судовим рішенням, надає особі, на чю користь воно було винесене, «законне сподівання» на те, що заборгованість буде їй сплачено, та така заборгованість становить «майно» цієї особи у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Отже, скасування такого судового рішення є втручанням у право на мирне володіння майном (див., зокрема, згадане рішення у справі «Брумареску проти Румунії», пункт 74 та рішення у справі «Пономарьов проти України» (Ponomaryov v. Ukraine), заява № 3236/03, пункт 43, від 3 квітня 2008 року).

Розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС», яке на момент подій було державним підприємством, перед підприємством-заявником було встановлено остаточною судовою ухвалою від 02 липня 1998 року в розмірі 21 6150 544 грн. Відповідно, ця грошова сума становила майно заявника, а її подальше зменшення внаслідок перегляду справи за нововиявленими обставинами було втручанням в його право на мирне володіння цим майном.

Як ЄСПЛ уже визнав у контексті пункту 1 статті 6 Конвенції, скасування обов'язкової для виконання ухвали ВАС України від 02 липня 1998 року суперечило принципу юридичної визначеності. Це зруйнувало надію підприємства-заявника на обов'язкове для виконання судове рішення і позбавило його можливості отримати кошти, які воно законно очікувало отримати.

Отже, ЄСПЛ дійшов висновку, що перегляд розміру заборгованості перед підприємством-заявником згідно з остаточною та обов'язковою для виконання ухвалою ВАС України від 02 липня 1998 року поклав надмірний тягар на підприємство-заявника і тому не відповідав положенням статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

У більш широкому контексті він зазначив, що провадження у справі про банкрутство, порушене за позовом підприємства-заявника до ВАТ «ЛиНОС», мало безпосередній вплив на майнові інтереси підприємства-заявника. Суди, які розглядали цю справу, не були достатньо незалежними і об'єктивно безсторонніми внаслідок цілком безпідставних втручань з боку законодавчих і виконавчих органів влади. У зв'язку з цим ЄСПЛ вважає, що не було забезпечено «справедливого балансу» між вимогами суспільного інтересу та необхідністю захисту права підприємства-заявника на мирне володіння своїм майном (див. для порівняння зазначене рішення у справі «Совтрансавто-Холдинг проти України», пункти 97–98).

Для ЄСПЛ було достатньо зазначених міркувань, щоб дійти висновку про допущення порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, без необхідності розглядати інші аргументи заявника, наведені ним для обґрунтування своєї скарги за цим пунктом.

Відповідно, було допущено порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Детальніше з перекладом тексту рішення ЄСПЛ від 18 травня 2017 року у справі «Агрокомплекс» та інші проти України» (заява № 23465/03) можна ознайомитися за посиланням: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c25.

Огляд рішень Європейського суду з прав людини у справах про банкрутство. Рішення за період з 13.02.2005 по 01.01.2020. – Київ, 2020. – 25 стор.

Застереження:

1. Огляд містить короткий зміст рішень Європейського суду з прав людини щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним перекладом, розміщеним за відповідним посиланням на сайті Верховної Ради України.
2. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

fb.com/supremecourt.ua

t.me/supremecourtua